

N:o 161.

Af herr **Starbäck**, om anslag till ersättning åt lektorn *J. Bergman* för mistning af tjänsteförmåner under en vetenskaplig forskningsresa.

Den 5 juni 1905 ingick k. k. österrikisk-ungerska legationen härstädes till dåvarande ministern för utrikesärendena excellensen Gyldenstolpe med en hemställan, föranledd af kejsarliga vetenskapsakademien i Wien, angående utverkande af ett års tjänstledighet för lektorn, fil. d:r J. Bergman för att sätta honom i tillfälle att under en af kejsarliga akademien bekostad forskningsresa till vissa viktigare arkiv och bibliotek i Europa fullborda ett betydelsefullt vetenskapligt arbete, som af samma akademi redan år 1900 anförtrotts åt honom, såsom hufvudfackmannen på det ifrågavarande vetenskapliga området. I skrifvelsen framhölls, att d:r Bergman som specialist vore oumbärlig för uppgiften i fråga, och att arbetet vore synnerligen efterlängtadt inom den vetenskapliga världen samt tillmättes en hög internationell betydelse.

Utrikesministern vände sig den 7 i samma månad till ecklesiastikdepartementet, hvarifrån den 14 juni öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk anmodades afgifva yttrande. Öfverstyrelsen tillstyrkte, efter infordradt yttrande dels af rektorn vid det högre allmänna läroverk, där d:r Bergman då var anställd, dels af d:r Bergman själf, den begärda tjänstledigheten och hemställde, att den måtte omfatta läsåret 1906—1907. Enligt gällande föreskrifter skulle de med lektorstjänsten förenade tjänstgöringspenningarna tillfalla den vikarie, som förordnades att d:r Bergmans tjänst bestrida, hvarjämte d:r Bergman skulle af sin lön afstå hvad som erfordrades att fylla vikariatsarfvodet. Öfverstyrelsens yttrande afgafs den 25 september 1905, och den 6 oktober samma

år meddelade ecklesiastikministern i skrifvelse till öfverstyrelsen Kungl. Maj:ts beslut, hvarigenom tjänstledigheten beviljades i öfverensstämmelse med det afgifna förslaget.

Att tjänstledigheten beviljades på angifna villkor, d. v. s. med skyldighet för den tjänstledige att afstå af sina med tjänsten förenade förmåner hvad som erfordrades för att aflöna vikarien under ledighetsåret, var ju i sin ordning enligt gällande bestämmelser.

Men då en svensk ämbets- eller tjänsteman får ett offentligt uppdrag i Sverige, erhåller han alltid i en eller annan form motsvarande ersättning af allmänna medel för hvad han på grund af sin tjänstledighet måste afstå. Här föreligger nu det lika sällsynta som för den ifrågavarande forskaren hedrande — och tilläggom det, för hela hans kår och för vårt lands vetenskap hedrande — fallet, att en svensk vetenskapsman såsom på sitt område den mest kompetente och, såsom det heter i den från kejsrerliga vetenskapsakademien i Wien utgångna framställningen, för det ifrågavarande vetenskapliga arbetets utförande oumbärlige (»indispensable»), genom framställning af en utländsk regering till den svenska, anmoda utföra ett arbete för en synnerligen framstående vetenskaplig institutions räkning. Denna institution, kejsrerliga vetenskapsakademien i Wien, har gifvetvis bekostat själfva forskningsresan och de med densamma i utlandet förenade kostnaderna. Men akademien hade, enligt föregående traditioner i dylika fall, icke anmodats därjämte ersätta den i Sverige för d:r Bergman förordnade vikarien. Otvifvelaktigt skulle akademien, därest framställning därom gjorts, iklädt sig äfven denna utgift, men då d:r Bergman tog för gifvet — enligt min mening med all rätt — att det i ett sådant fall bäst öfverensstämde med Sveriges värdighet att icke någon sådan framställning gjordes, och då han visste, att i det enda analoga fall, som torde föreligga, nämligen då prof. O. A. Danielsson i Uppsala för fullgörandet af ett likartadt uppdrag åt vetenskapsakademien i Berlin åtnjöt tjänstledighet, Kungl. Maj:t af allmänna medel ersatt vikariatsarfvodet (se bl. a. Kungl. Maj:ts beslut af 23 januari 1903), ingick han den 20 augusti 1906, kort före forskningsresans anträdande, till Kungl. Maj:t med underdånig hemställan, att det belopp han på grund af tjänstledigheten komme att mista af sina tjänsteförmåner, genom ersättningen till vikarien, tillsammans 2,000 (två tusen) kronor, måtte beviljas honom som anslag af statsmedel, i analogi med hvad som ägde rum i fallet Danielsson.

Denna framställning remitterades den 21 augusti samma år af Kungl. Maj:t till kanslärämbetet för rikets universitet. Sedan kanslären den 23 augusti infordrat yttrande af filosofiska fakultetens i Uppsala humani-

stiska sektion, som i skrifvelse af den 20 september samma år förklarade sig »icke ha något att erinra mot beviljandet af lektor Bergmans begäran», afgaf han för egen del följande utlåtande:

»Enär sökanden visat goda skäl till stöd för sin framställning, anser jag mig böra förorda nådigt bifall till densamma.

Stockholm den 10 oktober 1906.

Underdånigst

Er. Gust. Boström.»

Framställningen var sålunda förordad af de hörda myndigheterna, och lektor Bergman, som under tiden anträdt sin forskningsfärd, kunde gifvetvis icke tänka sig annat än att den skulle bifallas. Men den 31 december 1906 blef hans ansökan icke desto mindre, på föredragning af nuvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet Hugo Hammarskjöld — afslagen, i strid mot myndigheternas förslag.

Sedan d:r Bergman hemkommit och efter fullgjordt uppdrag (om hvilket synnerligen ampla vitsord föreligga i kejsrerliga vetenskapsakademiens Sitzungsberichte för 1907) åter inträdt i utöfning af sin tjänst i Sverige, ingick han den 29 september 1907 med en ny hemställan till Kungl. Maj:t i saken, då han inhämtat, att orsaken till afslaget vore att söka i bristen på tillgängliga medel i 1907 års budget. Detta ekonomiska hinder kunde måhända vara undanröjdt 1908.

Den nya ansökningen, som är bilagd denna motion i afskrift, remitterades nu icke vidare till de akademiska myndigheterna, hvilka ju redan tillstyrkt den föregående, utan till statskontoret, som tillfrågades angående de finansiella möjligheterna. Statskontoret afgaf infordradt underdånigt yttrande den 31 december 1907 och meddelade, efter skedd utredning, att det belopp, sökanden mistat, utgjorde 1,999 kronor 99 öre. »Därest Eders Kungl. Maj:t med afseende å hvad sökanden anför», så fortsätter statskontorets skrifvelse, »anser ersättningen för hvad sökanden sålunda afstått, i rundt tal 2,000 kronor, böra af svenska statsverket bestridas, synes denna utgift närmast vara af beskaffenhet att böra, på sätt ägde rum med det jämlikt nådiga brefvet den 23 januari 1903 för liknande ändamål professorn vid universitetet i Uppsala O. A. Danielsson tillerkända belopp — — — påföras åttonde hufvudtitelns anslag till extra utgifter. Men om Eders Kungl. Maj:t icke skulle finna lämpligt att belasta detta anslag med en så afsevärd utgift som den nu ifrågavarande, lärer hinder icke möta att för ändamålet anlita åttonde hufvudtitelns allmänna besparingar».

Saken syntes således så klar man gärna kunde önska: de vetenskapliga myndigheterna tillstyrka anslaget, statskontoret anvisar två särskilda finansiella utvägar, ett fullkomligt likartadt precedensfall föreligger, där anslaget beviljats, och härtill må läggas det ovanliga i att en svensk läroverkslärare genom en i utlandet så uppmärksammas vetenskaplig verksamhet hedrat vårt land.

Alla skäl syntes alltså nu tala för bifall till den blygsamma framställningen att erhålla, icke en belöning, utan blott en på öret uträknad ersättning för gjorda utlägg.

Men äfven denna framställning blef på föredragning af ecklesiastikministern den 18 januari 1908 af Kungl. Maj:t afslagen.

Då jag anser, att lektor J. Bergmans anspråk på ifrågavarande ersättning öfverensstämmer med billighet och rättvisa, tillåter jag mig föreslå

att Riksdagen ville på extra stat för år 1910 bevilja ett belopp af två tusen (2,000) kronor, att utbetalas till lektorn vid högre allmänna läroverket å Södermalm i Stockholm, fil. d:r J. Bergman, som ersättning för mistade tjänsteförmåner under läsåret 1906—1907, då han åtnjöt af Kungl. Maj:t beviljad tjänstledighet för företagande af en vetenskaplig forskningsresa, i öfrigt bekostad af kejsrerliga vetenskapsakademien i Wien; samt med rättighet för Kungl. Maj:t, att redan innevarande år af tillgängliga medel utbetala detta belopp.

Stockholm den 26 januari 1909.

Karl Starbäck.

Afskrift.

Bilaga.

På grund af framställning från kejsrerliga vetenskapsakademien i Wien, framförd till Eders Kungl. Maj:t genom k. k. österrikisk-ungerska sändebudet i Stockholm, beviljades åt undertecknad tjänstledighet från lektorsbefattningen vid Norrköpings h. allm. läroverk under läsåret 1906—1907 i och för en forskningsresa till vissa bibliotek och arkiv, företagen på uppdrag af nämnda vetenskapsakademi, som

anförtrott mig utgifvandet af en textkritisk edition af Aurelius Prudentius Clemens', den kristna antikens förnämste diktares, samtliga verk. Editionen bekostas af kejsrerliga vetenskapsakademien i Wien och skall ingå i den af akademien utgifna stora samlingen af den kristna antikens latinska författare, »Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum», i hvilken samling i liknande kritiska editioner hafva utgifvits Augustinus, Cyprianus, Sedulius, Tertullianus m. fl.

Akademien utbetalar, sedan arbetet blifvit tryckt, ett honorar af 60 österrikiska kronor pr tryckark, hvarjämte den bekostar de resor, som äro nödvändiga för undersökning af sådana Prudentius' handskrifter, hvilka ej fått öfversändas till Sverige för att af mig härstädes genomgås. En mängd handskrifter hafva med stort tillmötesgående från skilda bibliotek och arkiv öfversändts till kungl. biblioteket i Stockholm för att där af mig genomgås, så, t. ex. från Monte Cassino, Düsseldorf, Wolfenbüttel, Leiden, Bern och S:t Petersburg; f. n. väntas två handskrifter från S:t Gallen. Men de synnerligen gamla och betydande codices, som förvaras i Paris, Rom, Milano m. fl. orter på Europas fastland samt alla engelska handskrifter måste undersökas på ort och ställe, därest de icke, såsom i många fall ägt rum, kunnat i sin helhet fotografiskt reproduceras. Inalles hafva 320 (trehundra-tjugu) codices gjorts till föremål för undersökning, däraf mer än 30 ord för ord kollationrats. Hvarje fullständig Prudentiushandskrift innehåller omkr. 12,000 verser.

Ingen möda och inga kostnader hafva sålunda sparats för att gifva detta i den filologiska världen länge väntade af ett starkt behof framkallade verk (se t. ex. Schanz, Geschichte der römischen Litteratur, senaste uppl., kapitlet om Prudentius) den största möjliga fulländning.

Men det finns en med arbetet förbunden utgift, på hvilken akademien icke varit förberedd, enär den icke plägar förekomma i liknande fall. De utländska professorer, hvilka erhålla andra motsvarande uppdrag af wienerakademien, äro i regeln bosatta på orter, där vetenskapliga referensbibliotek af större omfattning finnas och dit handskrifter enligt gällande internationella lånebestämmelser få utlånas. Så är icke förhållandet med mig, som är bosatt i Norrköping. De resor, jag på ferietider och månadslofsdagar m. m. måste företaga mellan Norrköping och Stockholm, dit de för mig afsedda codices öfversändas, måste af mig själf bekostas. Någon ersättning härför har jag dock icke afsett att begära vare sig af akademien eller af staten. Däremot synes det vara hårdt, om den för mig kända uphoffring, som består i ersättning åt den vikarie, som under tjänstledighetsåret var förordnad att

bestrida min tjänst, uppgående till två tusen (2,000) kronor, äfven skall falla på min lott.

Vetenskapsakademien i Wien plägar icke i andra dylika fall få ersätta sådana utgifter, enär de forskare, som innehafva statstjänster och fått dess uppdrag af liknande art samt för ändamålet måst taga någon tids tjänstledighet, icke lära få afstå från någon del af sina löneförmåner. Icke heller har akademien förutsatt, det en annan praxis skulle förekomma i detta fall, då den aulitade forskaren innehade svensk stats-tjänst, så mycket mindre som svenska staten i det enda analoga precedensfall, som, så vidt känt är, föreligger, gifvit vederbörande ersättning för de genom tjänstledigheten mistade löneförmånerna. Detta fall inträffade, då professorn vid Uppsala universitet O. A. Danielsson, efter ett af vetenskapsakademien i Berlin erhållet uppdrag att fortsätta det af C. Pauli påbörjade utgifvandet af Corpus inscriptionum Etruscarum, af svenska staten erhöll ett anslag, motsvarande den utgift, han måste vidkännas för ersättning åt sin vikarie vid Uppsala universitet (se bl. a. k. beslutet af 23 jan. 1903).

Vid de förberedande öfverläggningar, som föregingo österrikiska legationens framställning om tjänstledighet för mig under ett år för att bereda mig tillfälle till en sista viktig forskningsresa för arbetets fullbordande, hvilka öfverläggningar ägde rum under statsrådet v. Friesens sista tid, ansågs det af statsrådet mest öfverensstämmande med vårt lands värdighet, att ingen afvikelse skedde från i ty fall vanlig praxis, utan att den utgift en sålunda af en främmande regering rekvirerad svensk forskare finge vidkännas i form af ersättning åt sin vikarie, betäcktes genom ett anslag af svenska statsmedel.

Då nuvarande statsrådet och chefen för Eders Kungl. Maj:ts ecklesiastikdepartement delade denna uppfattning, ingaf jag efter samråd med honom sistlidet år en ansökan om ett anslag af 2,000 kronor för ändamålet. Denna ansökan remitterades till filosofiska fakultetens humanistiska sektion i Uppsala, som förklarade sig icke hafva något att erinra mot beviljandet af det begärda anslaget, samt till kanslären för rikets universitet, som likaledes tillstyrkte.

Emellertid blef framställningen det oaktadt afslagen, enär, såsom jag vid förfrågan i kungl. ecklesiastikdepartementet inhämtade, anslaget till lärda verk redan var disponerat för året och andra medel för tillfället saknades.

Då anledning torde finnas att antaga, det detta ekonomiska hinder nu kan vara undanröjdt, vågar jag härmed i underdånighet förnya den af alla de hörda myndigheterna hos Eders Kungl. Maj:t anbefallda framställningen och hemställer,

det Eders Kungl. Maj:t täcktes medgifva, att, vare sig af anslaget till lärda verk eller af andra tillgängliga medel en summa af två tusen (2,000) kronor ställas till mitt förfogande, motsvarande den mistning, i löneförmåner, jag måst vidkännas genom den af österrikiska regeringen begärda, af Eders Kungl. Maj:t beviljade tjänstledighet jag åtnjöt läsåret 1906—1907 i och för fullbordan af ett för öfrigt af kejsersliga vetenskapsakademien i Wien bekostadt vetenskapligt arbete.

Norrköping den 29 sept. 1907.

Underdånigst

Johan Bergman,

Fil. dr. lektor vid Norrköpings högre allmänna läroverk.

N:o 162.

Af herr **Starbäck**, om årligt extra arfvode åt musikediktören vid Hälsinge regemente **Carl Anders Clementz**.

Vid Hälsinge regemente anställdes den 20 januari 1892 såsom musikediktör Carl Anders Clementz, född den 7 januari 1866, hvilken den 10 april 1891 erhållit musikediktörs namn, heder och värdighet. Därvid upprättades ett kontrakt med honom, hvarigenom han tillförsäkrades ett årligt arfvode af 1,700 kronor, mot det att han, i afseende å regementets musikkår, dess utbildning m. m. åtog sig ungefär de skyldigheter, som sedan genom kungl. bref den 27 oktober 1905 blifvit ålagda musikfanjunkaren vid ett regemente.

Musikediktör Clementz erhöll senare (den 27 juni 1894) beställning såsom fältnusikant för att få en militär ställning inom musikkåren, hvilket ansågs ur disciplinär synpunkt hafva en viss betydelse.

Vid detta tillfälle gjordes emellertid ett tillägg till hans kontrakt, hvarigenom det honom tillförsäkrade årliga arfvodet, 1,700 kronor, sänktes till 1,300 kronor på grund af det tillskott af 420 kronor, som han skulle erhålla i egenskap af fältnusikant.